

Centrum Analiz
Klubu Jagiellońskiego

Raport

1/2017

W CZYIM INTERESIE?

ZBIOROWE ZARZĄDZANIE PRAWAMI AUTORSKIMI
I PRAWAMI POKREWNymi W POLSCE

dr Bartłomiej Biga (red.)
Bogusław Wieczorek
Łukasz Wieszczyński

dr Bartłomiej Biga
Ekspert CA KJ

Doktor nauk ekonomicznych oraz absolwent dwóch jednolitych magisterskich kierunków studiów – prawa oraz administracji – na Uniwersytecie Jagiellońskim. Po ukończonej aplikacji adwokackiej zdał w 2015 r. egzamin adwokacki. Od 2014 r. pracuje jako adiunkt w Katedrze Gospodarki i Administracji Publicznej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie. Udziela się ponadto jako ekspert prawny i ekonomiczny w wielu projektach. Zainteresowania naukowe: ekonomiczna analiza prawa, zagadnienia własności intelektualnej (w szczególności ochrona wynalazków, prawo autorskie, zarządzanie zasobami niematerialnymi przedsiębiorstw), efektywność polityk publicznych, funkcjonowanie administracji publicznej, szczególnie w kontekście elastyczności działania i przewidywalności rozstrzygnięć (uznanie administracyjne), działania na rzecz poprawy jakości legislacji, ekonomia kultury.

Bogusław Wieczorek
Współpracownik CA KJ

Radca prawny, studia prawnicze ukończył na Uniwersytecie Gdańskim pracą dyplomową nagrodzoną w konkursie Urzędu Patentowego RP. W swojej dotychczasowej praktyce pracował w kancelarii prawnej specjalizującej się w ochronie własności intelektualnej, ogólnopolskiej agencji reklamowej, a także jako redaktor portalu prawniczego. Przez kilka lat obsługiwał fundusz aniołów biznesu wraz z portfelowymi spółkami nowoczesnych technologii. Obecnie uczestniczy w procesie inwestycyjnym oraz komercjalizacji (wynajmie) jednego z największych kompleksów biurowych klasy A w Polsce. Inicjator sprowadzenia praw autorskich do „Czerwonych Maków” do Polski. Autor bloga „Własność intelektualna w praktyce” wielokrotnie cytowanego w mediach. Wspiera liczne inicjatywy pozarządowe.

Łukasz Wieszczyński
Współpracownik CA KJ

Adwokat, absolwent Wydziału Prawa i Administracji UAM w Poznaniu. Autor pracy dyplomowej dotyczącej naruszenia patentu, która została nagrodzona w konkursie na najlepszą pracę magisterską z zakresu prawa własności przemysłowej organizowanym przez Urząd Patentowy RP. Ukończył również Podyplomowe Studium Prawa Własności Intelektualnej na Uniwersytecie Warszawskim. Prowadzi własną kancelarię adwokacką, skupiając się na obsłudze małych i średnich przedsiębiorstw oraz doradzając w zakresie praw na dobrach niematerialnych. Od wielu lat współpracuje również z organizacjami trzeciego sektora, prowadząc wykłady, seminaria oraz warsztaty.

W czyim interesie?

Zbiorowe zarządzanie prawami autorskimi i prawami pokrewnymi w Polsce

dr Bartłomiej Biga (red.)

radca prawny Bogusław Wieczorek

adwokat Łukasz Wieszczezyński

Wydanie trzecie (poprawione)

Spis treści

Streszczenie	5
Wprowadzenie	7
Stan obecny	10
Regulacje prawne	10
Działalność OZZ	14
Diagnoza	16
Rekomendacje	20
Podsumowanie	23
Załącznik nr 1. Zestawienie danych ze sprawozdań OZZ	24

Streszczenie

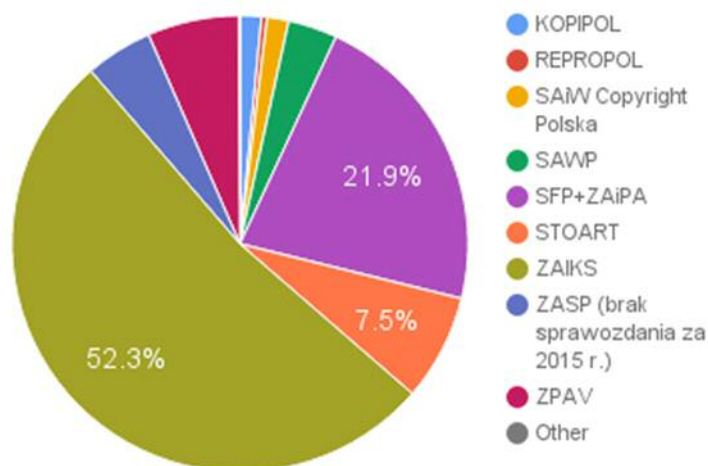
1. Mimo że organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi (OZZ) są potrzebne, to ich działalności oraz regulacjom prawnym będącym jej podstawą towarzyszy szereg absurdów i dysfunkcji. Głównym celem niniejszego raportu jest ich identyfikacja oraz wskazanie sposobów przeciwdziałania. Najbardziej wyrazistym przykładem w tym zakresie jest niewątpliwie konieczność wielokrotnego opłacania licencji przez przedsiębiorców i to nawet w sytuacji, gdy muzyka w danej działalności ma minimalne znaczenie (fryzjer, kawiarnia).
2. Skala działalności OZZ jest ogromna – w 2015 r. odnotowały one przychody z inkasa (opłaty za eksploatację praw autorskich) w wysokości 611 mln zł. Organizacje te zgromadziły też pokaźny majątek. Sam ZAIKS wykazuje w swoich sprawozdaniach wartość inwestycji krótkoterminowych na poziomie **1 mld zł (1 006 882 263,46 zł na koniec 2015 r.)**, natomiast dla pozostałych OZZ wartość tych inwestycji to 558 mln zł.
3. OZZ muszą być poddawane znacznie większemu nadzorowi, gdyż swoją pozycję, w przeciwieństwie do innych stowarzyszeń, zawdzięczają głównie przywilejom ustawowym (możliwość reprezentowania podmiotów niezrzeszonych, pobierania opłat reprograficznych).
4. Wiele problemów polski ustawodawca może rozwiązać przy okazji (spóźnionej) implementacji Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/26/UE z dnia 26 lutego 2014 r. w sprawie zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi oraz udzielania licencji wieloterytorialnych dotyczących praw do utworów muzycznych do korzystania online na rynku wewnętrznym.
5. Dla szeroko rozumianej grupy konsumentów kultury, do których zaliczyć należy także przedsiębiorców, szczególnie problematyczny jest niezrozumiały sposób naliczania tantiem – tak w zakresie samego mechanizmu, jak i ustalonej wysokości.
6. Dla środowisk twórczych najbardziej dolegliwe są natomiast następujące dysfunkcje systemu repartycji: podział zebranych środków następuje w sposób niezadowolający tak pod względem szybkości podziału środków, jak i części realnie rozdysponowanej pomiędzy twórców. Średnio 19% pobieranych opłat OZZ zatrzymują na pokrycie wysokich kosztów swojej działalności. Wszystkie OZZ na same wynagrodzenia dla zatrudnionych pracowników oraz osób, którym zlecały działalność związaną z pobieraniem inkasa (dotyczy to STOART, SWAP, ZPAV), w roku 2015 wydały 78 mln zł. Największa z OZZ – ZAIKS – w 2015 r. na 460 etatów wydatkował 50 mln zł, co daje w przeliczeniu na każdy etat wynagrodzenie średnie w wysokości 9 057 zł brutto miesięcznie.

7. Na koniec roku 2015 na rachunkach wszystkich OZZ pozostawały niewypłacone podmiotom uprawnionym środki w wysokości ponad 825 mln zł pobrane w poprzednich latach. Cztery organizacje (ZPAV, ZASP, STL, ZAIKS) nie zdążyły zadysponować w sumie kwotą blisko 3 mln zł (2 925 229,75 zł) pobraną przed 1 stycznia 2005 r., a więc w okresie 10 lat, po którym to przedawniają się roszczenia uprawnionych.
8. Z punktu widzenia całej gospodarki, w obliczu rosnącej popularności urządzeń elektronicznych, także tych, których funkcje trudno jednoznacznie zakwalifikować, coraz donioślejsza jest kwestia opłaty reprograficznej. Zmiany w tym obszarze mogą być także przydatne w przypadku dokonywania redefinicji dozwolonego użytku osobistego.
9. Podstawową rekomendacją tego raportu jest precyzyjne rozdzielenie dwóch ról OZZ, które działają zarówno jako stowarzyszenia reprezentujące zrzeszone podmioty oraz organizacje, które cieszą się przywilejami ustawowymi. W tym drugim aspekcie konieczne jest wprowadzenie skuteczniejszych instrumentów kontrolnych, limitów potrąceń na koszty działalności czy relatywnie krótkich terminów na dokonanie repartycji.

Wprowadzenie

Organizacje Zbiorowego Zarządzania Prawami Autorskimi (OZZ) **pełnią ważną rolę ze społecznego punktu widzenia**. Są one przede wszystkim pośrednikami między środowiskami twórczymi i podmiotami wykorzystującymi utwory w swojej działalności. Pierwszej grupie pomagają kontrolować wykorzystywanie ich własności intelektualnej. Drugiej pozwalają natomiast „hurtowo” uzyskiwać licencje na wykorzystanie szerokiego repertuaru. Oprócz inkasa, czyli opłaty z tytułu eksploatacji praw autorskich, OZZ pobierają także opłaty reprograficzne, doliczane do ceny urządzeń i nośników umożliwiających kopiowanie, co ma stanowić rekompensatę za wykorzystywanie utworów w ramach dozwolonego użytku.

Inkaso netto w 2015 r.

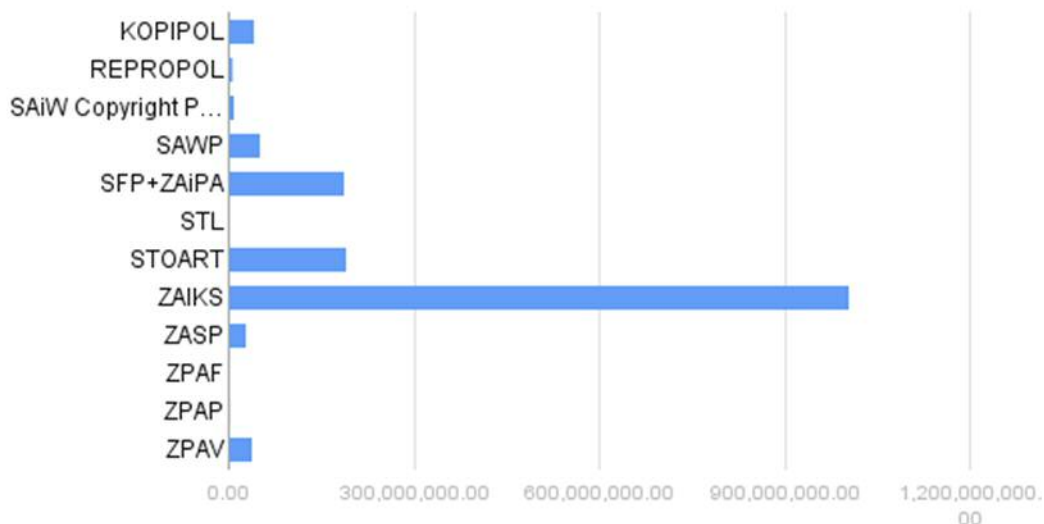

Źródło: Opracowanie własne na bazie sprawozdań OZZ za 2015 r.

Skala działalności OZZ jest ogromna – w 2015 r. odnotowały one bowiem przychody z inkasa w wysokości ponad 611 mln zł. Organizacje te zgromadziły też pokaźne środki. Znaczna część akumulowanego przez nie kapitału to pieniądze czekające na repartycję. Łączna wartość inwestycji krótkoterminowych wszystkich OZZ to ponad 1,5 mld zł. Sam ZAIKS wykazuje w swoich sprawozdaniach wartość inwestycji krótkoterminowych na poziomie 1 mld zł (1 006 882 263,46 zł na koniec 2015 r.) Tak potężna akumulacja zasobów, na które w dużej mierze składają się środki oczekujące na repartycję (825 mln zł), jest możliwa z powodu braku dostatecznie precyzyjnych ustawowych reguł określających działalność finansową OZZ. Obecnie budują one swoją pozycję majątkową głównie w oparciu o odsetki od kapitału i brak im motywacji do szybkiego rozdzielania pobranych opłat między uprawnione podmioty. ZAIKS, co prawda, odpiera ten zarzut twierdząc, że przychody od kwot lokowanych oczekujących

na repartycję w całości powiększają kwoty dzielone pomiędzy uprawnionych, ale trudno uznać, aby to w pełni rozwiązywało opisywany problem.

Inwestycje krótkoterminowe na koniec 2015 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań OZZ za 2015 r.

W dzisiejszej działalności OZZ można zaobserwować wiele patologii, których przyczyny są różnorakie – od deficytu regulacji i kontroli nad tymi organizacjami, przez nieprecyzyjne zapisy ustawowe, po nadmierne wyposażenie OZZ w przywileje przez system prawa. Trzeba podkreślić, że nie mogą być one traktowane jako li tylko stowarzyszenia pewnych grup twórczych, gdyż ustawa przyznaje im znaczne przywileje: możliwość reprezentowania podmiotów niezrzeszonych czy pobierania opłat reprograficznych. W ślad za tak dogodnym umocowaniem musi więc iść szereg regulacji, które wymuszą na OZZ takie prowadzenie działalności, które będzie służyło przede wszystkim realizacji celów społecznych, a nie bogaceniu się ich samych.

Obecnie praktyka działania OZZ stanowi natomiast istotne – w dużej mierze nieuzasadnione – koszty dla przedsiębiorców i jednocześnie nie zapewnia należytego wykonywania ustawowych zadań istnienia tych organizacji. Co więcej, działalność OZZ nie obciąża jedynie przedsiębiorców, ale także osoby fizyczne (zobligowane do wykupowania licencji chociażby przy planowaniu wesela) czy jednostki trzeciego sektora, które prowadzą działalność o charakterze kulturalnym. Skutkiem braku precyzji obowiązujących regulacji jest ponadto obawa wielu osób przed wykorzystywaniem utworów w różnych przedsięwzięciach, co jest w jaskrawej sprzeczności z generalnymi celami polityki kulturalnej opartej o wspieranie rozpowszechniania.

Celem niniejszego raportu nie jest zanegowanie celowości istnienia OZZ. Mogą one bowiem pełnić istotną rolę w demokratycznym państwie prawa poprzez działania na rzecz ochrony praw własności intelektualnej. Nie sposób także pominąć ekonomicznie korzystnej roli tych podmiotów w redukcji kosztów transakcyjnych. Konieczne jest jednak

wymuszenie szeregu zmian w ich funkcjonowaniu, aby przeciwdziałać niebezpiecznym absurdom czy wręcz patologiom, których źródłem jest działalność OZZ pozbawiona właściwych ram regulacyjnych. W tym kontekście wystarczy wspomnieć chociażby:

- konieczność pokrywania opłat licencyjnych na rzecz ZAiKS-u przez organizatorów koncertu, na którym wykonawca prezentuje własne utwory;
- nadgorliwość inspektorów OZZ, którzy domagają się licencji od przedsiębiorców wykorzystujących muzykę udostępnianą w wolnych licencjach;
- konieczność wielokrotnego opłacania licencji (np. wpierv stacja radiowa, a później także przedsiębiorca, u którego jest ona włączona);
- wysokie stawki opłat dla przedsiębiorców, dla których muzyka stanowi jedynie dodatek do zasadniczej działalności (kawiarnie, zakłady fryzjerskie, sklepy osiedlowe) oraz konieczność zawierania przez nich umów licencyjnych z aż czterema OZZ.

Niniejszy raport obejmuje analizę obecnej praktyki działalności OZZ, aby na tej bazie dokonywać diagnozy najważniejszych dysfunkcji tego systemu. To zaś pozwala na przedstawienie szeregu rekomendacji. Są to głównie postulaty o charakterze *de lege ferenda*. **Nie da się bowiem ukryć, że najważniejszą rolę w uzdrowieniu działalności OZZ musi spełnić ustawodawca.** Możliwość działania innych aktorów życia publicznego jest tu wielce ograniczona, a jak pokazują dotychczasowe doświadczenia, same OZZ nie są zdolne do dostatecznie szybkiego eliminowania narosłych przez lata patologii.

Jest to trzecie wydanie raportu. Zawiera ono kilka zmian będących rezultatem podjętej dyskusji z Dyrekcją ZAiKS-u. Część argumentów uznaliśmy za zasadne i zostały one uwzględnione w zaktualizowanej treści. Co więcej, co do zasady, zgadzamy się z tezą przedstawioną w stanowisku tej organizacji, iż opisywane przez nas niekorzystne zjawiska znajdują oparcie w przepisach prawa. Nadrzędnym celem Raportu od początku było wyznaczanie kierunków debaty zmierzającej do zmiany złych regulacji. Z tego powodu, pragniemy raz jeszcze podkreślić, że zasadniczym celem naszej krytyki nie są same OZZ, ale system prawny, który pozwala – a czasem wręcz wymusza – dysfunkcyjne zbiorowe zarządzanie prawami autorskimi i prawami pokrewnymi.

Stanowisko Stowarzyszenia ZAiKS, w którym jego władze polemizują z naszym raportem oraz wyjaśniają punkt widzenia OZZ, zostało opublikowane na naszej stronie internetowej. Jest to niewątpliwie ważny głos w dyskusji. Cieszymy się, że nasz tekst przyczynił się do rozwoju debaty w tym obszarze. Mamy przekonanie, że lektura raportu wzbogacona o obszerną polemikę pozwoli Czytelnikom lepiej zrozumieć funkcjonowanie zbiorowego zarządu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi w Polsce oraz da szansę na wyrobienie własnej opinii w tym temacie.

Stan obecny

Regulacje prawne

Po zmianach, jakie miały miejsce z końcem roku 2015 r., i cofnięciu Stowarzyszeniu Architektów Polskich (SARP) oraz Stowarzyszeniu Polski Rynek Oprogramowania (PRO) zezwolenia na zbiorowe zarządzanie prawami autorskimi¹ w Polsce działa 12 organizacji zbiorowego zarządzania, które legitymują się posiadaniem stosownego zezwolenia. Są to:

1. KOIPOL – Stowarzyszenie Zbiorowego Zarządzania Prawami Autorskimi Twórców Dzieł Naukowych i Technicznych
2. REPROPOL – Stowarzyszenie Wydawców REPROPOL
3. SAiW Copyright Polska – Stowarzyszenie Autorów i Wydawców
4. SAWP – Stowarzyszenie Artystów Wykonawców Utworów Muzycznych i Słowno–Muzycznych
5. SFP – Stowarzyszenie Filmowców Polskich
6. STL – Stowarzyszenie Twórców Ludowych
7. STOART – Związek Artystów Wykonawców Stoart
8. ZAiKS – Stowarzyszenie Autorów Zaiks
9. ZASP – Stowarzyszenie Polskich Artystów Teatru, Filmu, Radia i Telewizji
10. ZPAF – Związek Polskich Artystów Fotografików
11. ZPAP – Związek Polskich Artystów Plastyków
12. ZPAV – Związek Producentów Audio-Video

Każda z organizacji działa w formie stowarzyszenia zrzeszającego jako swoich członków twórców, wykonawców, producentów, a także inne organizacje np. radiowe, telewizyjne. Ich działalność regulowana jest przede wszystkim przez przepisy ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych² – w szczególności rozdział 12 (art. 104 – 110) – oraz ustawę prawo o stowarzyszeniach³, a także treść własnych statutów. Ustawa o prawie autorskim wskazuje, iż **statutowym zadaniem OZZ jest zbiorowe zarządzanie i ochrona powierzonych organizacjom praw autorskich lub praw pokrewnych oraz wykonywanie uprawnień wynikających z ustawy**. Podjęcie tego rodzaju działalności wymaga zezwolenia ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, który jednocześnie sprawuje nadzór nad tymi organizacjami. Ustawa nakłada na OZZ następujące obowiązki:

1. sporządzania rocznego sprawozdania ze swojej działalności⁴, nie później niż w terminie 6 miesięcy od dnia bilansowego,
2. prowadzenia ksiąg rachunkowych i sporządzania sprawozdanie finansowego zgodnie z ustawą o rachunkowości⁵.

1 Obwieszczenia z 28 grudnia 2015 r. w sprawie ogłoszenia decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego o zmianie oraz cofnięciu zezwoleń na zbiorowe zarządzanie prawami autorskimi (M.P. 2016 r. poz. 49).

2 Dz. U. 2016 r. poz. 666 ze zm.

3 Dz. U. z 2015 r. poz. 1393 ze zm.

4 Jednocześnie przewiduje się również, iż roczne sprawozdanie finansowe OZZ podlega badaniu przez biegłego rewidenta, którego wyboru dokonuje organ kontroli wewnętrznej organizacji.

5 Dz. U. z 2013 r. poz. 330, z późn. zm.

Oba sprawozdania muszą być niezwłocznie przekazywane ministrowi nadzorującemu, a także podane do publicznej wiadomości poprzez zamieszczenia na stronach internetowych organizacji.

Szczegółowy zakres rocznego sprawozdania został określony przez Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 17 lipca 2014 r. w sprawie szczegółowego zakresu rocznego sprawozdania z działalności organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi⁶. **Akt ten wprowadził szereg nowych obowiązków sprawozdawczych oraz doprecyzował niektóre istniejące wcześniej.** Istotny jest zwłaszcza nowy obowiązek wskazania przez OZZ wysokości inkasa na poszczególnych polach eksploatacji określonych w zezwoleniu na zbiorowe zarządzanie. Treść nowego rozporządzenia w pewnym zakresie dostosowana jest do rozwiązań zawartych w przyjętej w lutym 2014 r. dyrektywie w sprawie zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi (2014/26/UE). Zgodnie z treścią rozporządzenia **sprawozdanie** powinno składać się z 4 rozdziałów zawierających informacje dotyczące:

- struktur OZZ oraz jej organów wewnętrznych,
- działalności w zakresie obejmowania praw autorskich i praw pokrewnych w zbiorowe zarządzanie,
- działalności w zakresie inkasa wynagrodzeń oraz pobierania opłat reprograficznych,
- działalności w zakresie podziału (repartycji) wynagrodzeń i opłat.

Ustawowy obowiązek sprawozdawczości został nałożony na OZZ dopiero w drodze nowelizacji ustawy o prawie autorskim przez ustawę z dnia 8 lipca 2010 r. Uzasadnienie ustawy wskazywało, iż nowe rozwiązanie wprowadzające obowiązek składania merytorycznego i finansowego sprawozdania ma na celu zagwarantowanie, że OZZ będą wykonywać zarząd prawidłowo, co dodatkowo ma być zapewnione przez obowiązek prowadzenia pełnej księgowości badanej przez biegłego rewidenta. Dodatkowo sprawozdania te, poza dostarczeniem informacji organowi nadzorującemu, miały być także pomocne przy wyborze organizacji uprawnionej do udzielania licencji i poboru wynagrodzenia za korzystanie z utworów i przedmiotów praw pokrewnych.

Obecnie dla polskiego ustawodawcy najbardziej istotny jest obowiązek implementacji Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/26/UE z dnia 26 lutego 2014 r. w sprawie zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi oraz udzielania licencji wieloterytorialnych dotyczących praw do utworów muzycznych do korzystania online na rynku wewnętrznym⁷. Choć termin implementacji upłynął 10 kwietnia 2016 r., to stosowne prace rozpoczęły się w Ministerstwie Kultury bardzo późno – 28 stycznia 2016 r. ogłoszono rozpoczęcie konsultacji społecznych w sprawie dyrektywy. Zgodnie z informacjami prezentowanymi na stronie Kancelarii Prezesa Rady Ministrów projekt ustawy o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi miałby zostać przyjęty przez Radę Ministrów w III kwartale 2016 r. Do momentu sporządzania raportu dokument ten nie jest jednak dostępny. Na stronie internetowej ministra kultury nie ma również wyników prowadzonych konsultacji społecznych w sprawie dyrektywy.

Dyrektywa zawiera m.in.⁸ przepisy dotyczące zakresu **minimalnych praw przysługujących podmiotom uprawnionym**, wśród których wymienia się m.in.:

6 Dz. U. z 2014 r. poz. 978.

7 Dz. U. UE L z dnia 20 marca 2014 r.

8 Nie sposób w tym opracowaniu omówić całej regulacji dyrektywy. Poniżej wskazane są jedynie najistotniejsze kwestie związane z zakresem opracowania.

1. prawo do udzielania licencji na niekomercyjne korzystanie z wszelkich wybranych przez siebie praw, kategorii praw lub rodzajów utworów oraz innych przedmiotów objętych ochroną,
2. prawo do cofnięcia upoważnienie do zarządzania prawami, kategoriami praw lub rodzajami utworów oraz innych przedmiotów objętych ochroną udzielone przez nie OZZ lub wycofania spod zarządu prowadzonego przez OZZ.

Dyrektywa w sposób precyzyjny określa też **minimalne kompetencje walnego zgromadzenia członków OZZ**, m.in. zastrzega wyłączne prawo do podejmowania decyzji co do:

- podziału między podmioty uprawnione należnych im kwot,
- wykorzystania kwot niepodlegających podziałowi,
- dokonywania potrąceń od przychodów z praw oraz od wszelkich zysków pochodzących z inwestowania przychodów z praw,
- wykorzystania kwot niepodlegających podziałowi,
- zatwierdzanie każdego nabycia, zbycia lub ustanowienia hipoteki na nieruchomości.

W dyrektywie znajdujemy także umiarkowane szczegółowe przepisy dotyczące **zasad gospodarowania przychodami**, zgodnie z którymi OZZ w swoich księgach rachunkowych powinny ujmować odrębnie:

- przychody z praw oraz wszelkie zyski pochodzące z inwestowania przychodów z praw,
- wszelkie własne aktywa, jakie może posiadać i przychody uzyskane z takich aktywów, z opłat z tytułu zarządzania i z innej działalności.

OZZ nie wolno wykorzystywać przychodów z praw lub jakichkolwiek zysków pochodzących z inwestowania przychodów z praw do celów innych niż podział między podmioty uprawnione, z wyjątkiem przypadków, gdy dozwolone jest dokonanie potrącenia lub kompensaty opłat z tytułu zarządzania zgodnie z decyzją podjętą przez walne zgromadzenie członków lub wykorzystanie przychodów z praw lub jakichkolwiek zysków pochodzących z inwestowania przychodów z praw także zgodnie z decyzją podjętą przez walnego zgromadzenia

Dyrektywa wprowadza ponadto **jasne reguły dokonywania potrąceń**. Przewiduje m.in., że:

- w przypadku gdy podmiot uprawniony upoważnia OZZ do zarządzania jego prawami, organizacja jest zobowiązana do przekazania informacji o opłatach z tytułu zarządzania oraz innych potrąceniach z przychodów z praw i z wszelkich zysków pochodzących z inwestowania przychodów z praw przed uzyskaniem jego zgody na zarządzanie;
- same potrącenia powinny być rozsądne w stosunku do usług świadczonych na rzecz podmiotów uprawnionych przez OZZ, a także ustalone na podstawie obiektywnych kryteriów;
- opłaty pobierane z tytułu zarządzania nie mogą przekroczyć uzasadnionych i udokumentowanych kosztów poniesionych przez OZZ w związku z zarządzaniem prawami autorskimi i prawami pokrewnymi;
- w przypadku gdy OZZ świadczy usługi o charakterze socjalnym, kulturalnym lub edukacyjnym finansowane z potrąceń z przychodów z praw lub z jakichkolwiek zysków pochodzących z inwestowania przychodów z praw, usługi te muszą być świadczone na podstawie sprawiedliwych kryteriów, w szczególności w odniesieniu do dostępu do tych usług oraz ich zakresu.

W kluczowej z punktu widzenia działania OZZ kwestii dotyczącej podziału między podmioty uprawnione należnych im kwot dyrektywa nakazuje, aby każda OZZ **regularnie, z należytą starannością i prawidłowo dokonywała podziału i wypłaty podmiotom uprawnionym należnych im kwot** oraz aby robiła to zgodnie z ogólnym podejściem do podziału kwot, przyjętym przez walne zgromadzenie.

Wskazuje się, iż OZZ powinny dokonywać podziału i wypłaty należnych kwot podmiotom uprawnionym jak najszybciej, jednak nie później niż 9 miesięcy od końca roku obrotowego, w którym przychody z praw zostały pobrane. Jedynie z przyczyn obiektywnych, związanych w szczególności ze zgłoszeniami dokonywanymi przez użytkowników, identyfikacją praw, podmiotów uprawnionych lub przyporządkowaniem informacji o utworach i innych przedmiotach objętych ochroną do podmiotów uprawnionych, gdy organizacja zbiorowego zarządzania lub w stosownym przypadku jej członek nie są w stanie dotrzymać tego terminu, to może on zostać przedłużony.

Gdyby we wskazanym wyżej terminie nie można było dokonać podziału między podmioty uprawnione należnych im kwot, ze względu na brak możliwości zidentyfikowania lub zlokalizowania właściwych podmiotów uprawnionych, kwoty te winny zostać ujęte odrębnie w księgach rachunkowych OZZ.

Na OZZ spoczywa obowiązek podejmowania wszystkich niezbędnych działań, zmierzających do identyfikacji i lokalizacji podmiotów uprawnionych. W szczególności najpóźniej trzy miesiące po upływie terminu na podział i wypłatę OZZ powinna udostępnić informacje o utworach i innych przedmiotach objętych ochroną, w odniesieniu do których nie zidentyfikowano lub nie zlokalizowano jednego lub większej liczby podmiotów uprawnionych, podmiotom uprawnionym reprezentowanym przez siebie oraz innym OZZ, z którymi zawarto umowy.

Gdy w terminie trzech lat od końca roku obrotowego, w którym nastąpiło pobranie przychodów z praw, nie można było dokonać podziału między podmioty uprawnione należnych im kwot oraz pod warunkiem że OZZ zastosowała wszystkie niezbędne środki służące zidentyfikowaniu i zlokalizowaniu podmiotów uprawnionych, **kwoty te uznane zostaną za niepodlegające podziałowi**. Władne do podjęcia decyzji w przedmiocie wykorzystania tych środków jest walne zgromadzenie członków OZZ. Jednocześnie OZZ powinny gwarantować realizację praw uprawnionych pod warunkiem dochodzenia ich przed terminem przedawnienia.

Dyrektywa pozwala państwom członkowskim na regulację mogącą ograniczyć lub określić dozwolone sposoby wykorzystania niepodlegających podziałowi kwot, m.in. zapewniając, aby kwoty te były wykorzystywane w odrębny i niezależny sposób w celu finansowania działań o charakterze socjalnym, kulturalnym i edukacyjnym na rzecz podmiotów uprawnionych.

Innym wprowadzonym przez dyrektywę ułatwieniem jest możliwość ustanawiania licencji wieloterytorialnych, obejmujących obszar więcej niż jednego państwa, w odniesieniu do korzystania z utworów muzycznych na internetowym polu eksploatacji. Dzięki temu możliwe będzie niwelowanie ograniczeń wynikających z terytorialnego charakteru ochrony praw autorskich i ułatwienie w uzyskaniu jednej umowy licencyjnej pozwalającej na korzystanie w innych państwach członkowskich UE w tym samym czasie.

Na koniec analizy stanu prawnego trzeba jeszcze wspomnieć, że w istocie wiele kwestii dotyczących praktyki funkcjonowania OZZ nie jest regulowanych przez przepisy powszechnie obowiązujące. Nie wynika więc z treści ustawy prawo o stowarzyszeniach lub o prawie autorskim i prawach pokrewnych, ale przede wszystkim ze **statutów poszczególnych organizacji**.

Działalność OZZ

Na zbiorowe zarządzanie prawami autorskimi lub pokrewnymi składa się wiele czynności mających charakter zarówno prawny, jak i faktyczny, a w szczególności:

1. reprezentowanie praw podmiotów uprawnionych,
2. negocjowanie warunków i udzielanie zezwoleń na korzystanie z utworów lub przedmiotów praw pokrewnych,
3. inkaso (pobieranie) wynagrodzenia od zobowiązanych,
4. monitorowanie wykorzystywania utworów i przedmiotów praw pokrewnych,
5. repartycja (podział) wynagrodzenia wśród uprawnionych,
6. dochodzenie naruszeń praw.

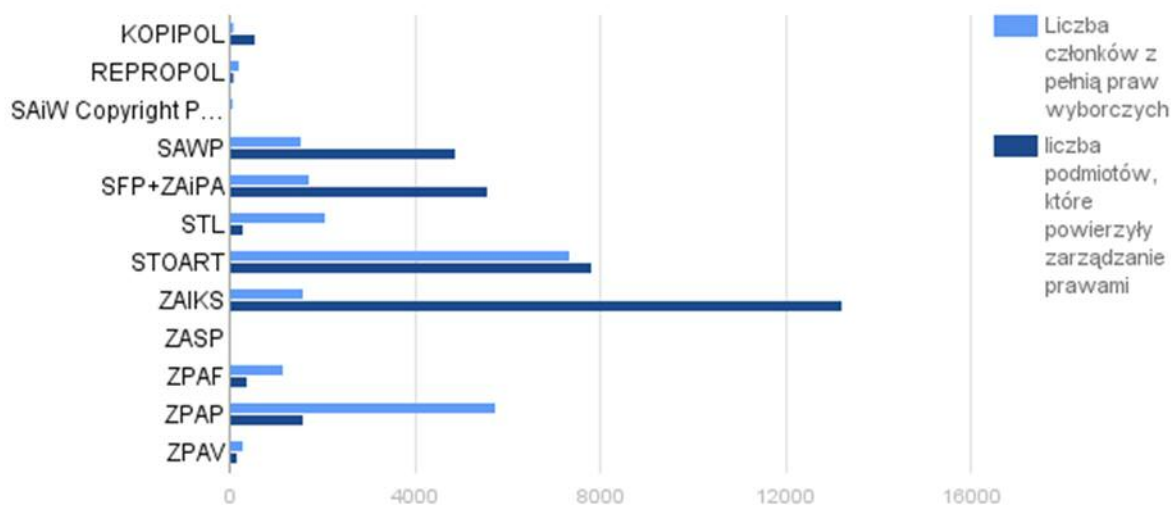
Ze społecznego punktu widzenia, jak i z perspektywy samych uprawnionych najistotniejsze są: pobieranie inkasa oraz opłat reprograficznych i repartycja tak gromadzonych środków. Z założenia koszty związane z realizacją działań przez OZZ finansowane są ze środków zatrzymywanych przez organizacje na skutek potrąceń kosztów inkasa. W roku 2015 wysokość potrąceń tytułem kosztów inkasa wyniosła w sumie 106 418 432,64 zł z kwoty 611 096 557,96 zł pobranej przez OZZ, co stanowiło 17,41% pobranych środków. Uprawnieni będący członkami OZZ finansują dodatkowo działalność poprzez zapłatę składek członkowskich, jednak wpływy z tego tytułu stanowią jedynie niewielką część wszystkich wpływów.

Aktualnie funkcjonujące polskie OZZ (12 organizacji) reprezentują ponad 50 000 podmiotów uprawnionych (osób fizycznych i prawnych, ponad połowę z nich zrzeszając, a resztę reprezentując na podstawie stosownych umów o reprezentacji). Jednocześnie przepisy ustawy o prawie autorskim pozwalają na sprawowanie zarządu także w imieniu podmiotów niezrzeszonych, z którymi nie zawierano stosownych umów. Ta konstrukcja (swego rodzaju praktyczny monopol oraz przymus organizacyjny) pozwala więc na bardzo szeroki zakres działalności poszczególnych OZZ. Dochodzi także do sytuacji, w których obszary oddziaływania tych organizacji pokrywają się.

Jak słusznie wskazują autorzy raportu „Polskie organizacje zbiorowego zarządzania i ich dane finansowe” J. Strycharz, Ł. Maźnica i A. Mazgał, z przygotowywanych przez OZZ sprawozdań przez wiele lat niezwykle trudno było wywnioskować, ile w rzeczywistości środków zostało pozyskanych z inkasa, opłat reprograficznych, opłat członkowskich i innych źródeł. Analizę sprawozdań w tych kategoriach utrudniał brak załączanych do rachunków przepływów pieniężnych (rozproszonych informacji o nich szukać należy w innych dokumentach, np. sprawozdaniach merytorycznych bądź informacjach uzupełniających).

W tym miejscu należy wspomnieć, że rachunek przepływów pieniężnych powinien być zgodnie z pkt. 1 załącznika do Dyrektywy 2014/26 elementem obowiązkowego sprawozdania finansowego OZZ. Przywołany raport obejmuje analizę sprawozdań OZZ

Liczba członków oraz podmiotów powierzających prawa OZZ w 2015 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań OZZ

za lata 2010–2013. Po zmianie rozporządzenia w roku 2014 sprawozdania OZZ za rok 2014 i lata kolejne są już w większym stopniu dostosowane do treści obowiązującej regulacji, a tym samym bardziej szczegółowe, choć nadal pozostają zastrzeżenia co do ich przejrzystości. Niektóre z organizacji mimo jasnej treści rozporządzenia nie podają w sprawozdaniach z działalności wszystkich swoich danych bądź też podają je w sposób utrudniający porównanie i interpretacje.

Zainteresowanie musi budzić fakt, iż nadal mimo gwałtownego wręcz postępu technologicznego i cyfrowego OZZ tak wiele czasu zajmuje identyfikacja uprawnionych oraz czas, w jakim dokonują one repartycji. Na koniec roku 2015 na rachunkach wszystkich OZZ pozostawały niewypłacone podmiotom uprawnionym środki w wysokości ponad 825 mln zł pobrane w poprzednich latach. Cztery organizacje (ZPAV, ZASP, STL, ZAIKS) nie zdążyły zadysponować w sumie kwotą blisko 3 mln zł (2 925 229,75 zł) pobraną przed 1 stycznia 2005 r., a więc w okresie 10 lat, po którym to przedawniają się roszczenia uprawnionych.

Diagnoza

Przyglądając się dyskusji dotyczącej OZZ w Polsce, można odnieść wrażenie, że **jedy-nymi uczestnikami broniącymi *status quo* są same organizacje i stosunkowo niewielka grupa artystów**. Powszechna krytyka płynie natomiast ze wszystkich stron sporu politycznego. Gorzkich słów nie szczędzą też konsumenci kultury, wielu twórców oraz kreatywny sektor gospodarki. Z punktu widzenia każdej z tych grup można wskazać na dysfunkcje w kluczowych dla nich płaszczyznach działania OZZ.

Dla szeroko rozumianej grupy konsumentów kultury, do których zaliczyć należy także drobnych przedsiębiorców, problematyczny jest niezrozumiały sposób naliczania tantiem – tak w zakresie samego mechanizmu, jak i ustalonej wysokości. Najgłośniejszą sprawą, pokazującą realne zagrożenie dla wykorzystywania utworów podlegających ochronie prawnoautorskiej realizowanej przez OZZ, był proces „fryzjer vs. ZAiKS”, zakończony korzystnym dla przedsiębiorcy wyrokiem z dnia 29 sierpnia 2014 r. wydany w II instancji przez Sąd Apelacyjny we Wrocławiu.⁹

W pracowni fryzjerskiej pozwanego była odtwarzana muzyka z odbiornika radiowego. Zgodnie ze stanowiskiem ZAiKS-u, ponieważ utworów słuchali także klienci, miało miejsce publiczne rozpowszechnianie utworów muzycznych przez fryzjera dla uzyskania korzyści majątkowych. Przekonanie jakoby klienci wybierali konkretny zakład fryzjerski z uwagi na muzykę w nim odtwarzaną, jako przeczące zdrowemu rozsądkowi, nie zostało podzielone przez skład orzekający. Muzyka w tego typu kategoriach działalności ma wszak marginalne znaczenie dla sukcesu rynkowego.

Chociaż sprawa ta – po długim procesie – skończyła się korzystnie dla przedsiębiorcy, to ukazuje pewne **istotne patologie systemu**:

- 1) niezrozumiała i nieracjonalna sytuacja, w której prawo pozwala na niejako podwójne pobieranie tantiem z tytułu tego samego nadania utworu – od stacji radiowej oraz od przedsiębiorcy;
- 2) stawki tantiem narzucane przez OZZ są wysokie, zważywszy na zupełnie marginalny charakter emisji utworów wobec zasadniczej działalności gospodarczej.

Do tej listy patologii należy dodać także te, które nie miały miejsca w tej konkretnej sprawie, ale są równie doniosłe:

- 3) w skrajnym przypadku, dla zachowania bezpieczeństwa prawnego, przedsiębiorca musi zawrzeć w związku z jedną czynnością faktyczną w postaci publicznego odtwarzania muzyki, np. z płyty CD, umowy licencyjne z czterema różnymi OZZ, reprezentującymi cztery grupy uprawnionych z praw autorskich i pokrewnych, tj. ZAiKS (autorzy), STOART i SAWP (wykonawcy; obie OZZ zrzeszają różne podmioty), a także ZPAV (producenci fonogramów);

⁹ I ACa 806/14

- 4) naliczanie zobowiązań licencyjnych przez inspektorów terenowych OZZ od utworów nadawanych na tzw. „wolnych licencjach” – jakkolwiek w dużej mierze obecnie ograniczone pod naciskiem opinii publicznej, to nie zostało w pełni wyeliminowane.

Powyższe problemy mają charakter powszechny w tym sensie, że dotyczą wszystkich przedsiębiorców, którzy równoległe ze swoją działalnością główną odtwarzają muzykę, także nadawaną przez radio – od lokali gastronomicznych, przez wspomniane zakłady fryzjerskie oraz inne obiekty usługowe i handlowe, działające dla zysku budynki użyteczności publicznej (np. lobby w hotelu lub biurowcu), aż po taksówkarzy.

Jako kuriozalne *post scriptum* może posłużyć sprawa zakończona wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 13 kwietnia 2012 r.¹⁰, gdzie jedna z OZZ żądała od właściciela zajazdu opłaty za utwory, które nadawane były w stojącym na widoku publicznym telewizorze w kanale informacyjnym podczas przerw reklamowych. Podobnie jak w przywołanym wyżej przykładzie fryzjera tu także wyrok nie przeczył zdrowemu rozsądkowi i żądanie nie zostało przez sąd uwzględnione.

Dla środowisk twórczych najbardziej dolegliwe są natomiast następujące dysfunkcje systemu repartycji:

- 1) Podział zebranych środków następuje w sposób niezadowolający tak pod względem szybkości podziału środków, jak i części realnie rozdysponowanej pomiędzy twórców, przykładem może być organizacja KOPIPOL, wypłacająca dopiero po latach zakumulowane środki, czy ZAiKS, będący największą z organizacji, utrzymujący w inwestycjach krótkoterminowych (lokaty, oprocentowane rachunki bankowe) ponad 1 mld zł, uzyskując przychody finansowe z tego tytułu na poziomie 30 mln zł rocznie. Co ważne w tym kontekście, środki nierozdysponowane w ciągu 10 lat – wobec przedawnienia roszczeń twórców o wypłatę należnego im wynagrodzenia – przechodzą w całości na rzecz OZZ. Sam ZAiKS w roku 2013 pozyskał w ten sposób blisko 10 mln zł.
- 2) **Koszt obsługi inkasa wynosi średnio ok. 19%**, przy czym skrajnymi wartościami są 6% (Copyright Polska) oraz 28% (Stowarzyszenie Twórców Ludowych). Wskazuje się jednak („Polskie organizacje zbiorowego zarządzania i ich dane finansowe”, J. Strycharz, Ł. Maźnica, A. Mazgal), że jeśli potraktować bilans OZZ całościowo przez pryzmat rachunku zysków i strat, całkowity koszt funkcjonowania OZZ wobec pobranego inkasa to 36%. Pozostała część kosztowa pokrywana jest z innych źródeł – wspomnianych wyżej przychodów finansowych oraz wewnętrznych przepływów finansowych (np. wskutek przeksięgowania kwot na fundusz społeczny). Tak wysoki koszt obsługi wynika z dużego udziału „usług obcych” po stronie kosztowej, jak również stosunkowo wysokich i licznych wynagrodzeń (w 2015 r. na wynagrodzenie 460 etatów wydano 50 527 477,35 zł – średnio 9 057 zł brutto miesięcznie). Raportowanie na wysokim poziomie ogólności oraz fakt, że nie sposób uzyskać wgląd w konkretne dokumenty księgowe i umowy

10 IACa 129/12

analogicznie do trybu dostępu do informacji publicznej powoduje, iż niemożliwe jest stwierdzenie racjonalności ponoszonych przez OZZ wydatków.

- 3) Obecnie najpowszechniejszym sposobem repartycji zebranych środków jest repartycja indywidualna, tj. przekazywanie zebranych tantiem bezpośrednio twórcom. Nie stanowi to problemu, jeśli możliwe jest zidentyfikowanie czasu i miejsca rozpowszechnienia utworu. Okazuje się natomiast problematyczne np. w przypadku opłaty reprograficznej, której repartycja dokonywana jest na podstawie przeprowadzanych przez OZZ badań statystycznych. **Nie zawsze zrozumiałe założenia metodologiczne oraz naturalne wobec skali badań pominięcie pewnych grup utworów i autorów** powoduje, że sposób takiej repartycji jest co najmniej dyskusyjny.
- 4) Część środków rozdysponowywana jest także w formie stypendiów i konkursów, a także poprzez fundusze wewnętrzne OZZ, w tym fundusz społeczny. Skorzystanie z tych środków oznacza najczęściej konieczność pozostawania członkiem danej organizacji, a z pewnością powoduje, że **ci z twórców, którzy chcieliby korzystać z tej formy wynagradzania, powinni z daną OZZ „żyć w zgodzie”**.

Ubiegły rok przyniósł kolejny przykład problemów mogących pojawiać się w związku z funkcjonowaniem OZZ – **Światowe Dni Młodych**. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego otrzymało informacje, że „Stowarzyszenie Autorów ZAiKS oczekuje od organizatorów Światowych Dni Młodych wielomilionowych opłat za publiczne odtwarzanie utworów muzycznych podczas koncertów, spektakli teatralnych i innych wydarzeń artystycznych, które miały miejsce podczas ŚDM”. Wyraziło też nadzieję, że „w najbliższym czasie możliwe będzie osiągnięcie kompromisu akceptowalnego dla obydwu stron, np. w formie zryczałtowanej opłaty w kwocie porównywalnej z opłatami, jakie uiszczali organizatorzy poprzednich edycji ŚDM w Madrycie i innych miastach.” Ministerstwo przypomniało ponadto, iż „w sierpniu 2011 r., podczas poprzedniej edycji ŚDM w Madrycie, hiszpański odpowiednik ZAiKS zaproponował zryczałtowaną kwotę 10 tys. euro.”

Ostatecznie doszło do porozumienia między ZAiKS-em a stroną kościelną, za co wdzięczność wyraził Kardynał Stanisław Dziwisz w piśmie z dnia 13 stycznia 2017 roku. Trzeba jednak podkreślić, że fakt, iż temat ten był przez wiele miesięcy przepętiony niepewnością, świadczy o złym funkcjonowaniu systemu zbiorowego zarządzania prawami autorskimi w Polsce.

Innym przykładem rozwiązania prawnego, które nie znajduje zrozumienia przy zastosowaniu zasad racjonalnego myślenia, jest obowiązek odprowadzania opłat licencyjnych na rzecz OZZ z tytułu wykonania koncertu, na którym to sam wykonawca prezentuje swoje utwory. Organizator takiego koncertu jest zobowiązany przekazać ZAiKS-owi kwotę zwykle wyliczaną jako 10% honorarium zespołu, a jedynie jej część, i to po dłuższym okresie czasu, trafi do uprawnionych. Co prawda, autorzy mogą wyłączyć z zarządu pole wykonań publicznych, ale dla samego twórcy, który jest jednocześnie

nie wykonawcą, może być niezrozumiałe, że musi podejmować starania, aby do takiego stanu doprowadzić.

Najważniejszym jednak problemem przemysłu kreatywnego na chwilę obecną wydaje się istnienie i sposób naliczania opłaty reprograficznej, którą odprowadzają producenci i importerzy sprzętu, w wysokości do 3% ceny urządzenia i nośnika umożliwiającego kopiowanie, np. kserokopiarki, nagrywarki, czystych płyt CD.

Umasowienie urządzeń i nośników służących do kopiowania utworów na użytek prywatny w drugiej połowie XX w. spowodowało oczekiwanie OZZ naprawienia wynikłej stąd „szkody” twórców, których utwory kopiowane były w niekontrolowany, chociaż legalny, sposób. Dalszy rozwój techniki i elektroniki spowodował, że przeciętne gospodarstwo domowe posiada obecnie kilka lub kilkanaście urządzeń mogących służyć do kopiowania własności intelektualnej.

OZZ chcą jednak, żeby opłata reprograficzna była doliczana także do smartfonów, telewizorów, aparatów cyfrowych, itp. Wydaje się być to oczekiwaniem przesadnym, gdyż – choć takie urządzenia mogą służyć do kopiowania – jest to tylko jedna z mniej znaczących i rzadziej wykorzystywanych funkcjonalności. Problem w tym, że **ustawa jest nieprecyzyjna** i nie mamy zabezpieczenia przed sytuacją, gdy Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, aktualizując rozporządzenie, chciałby dodać opłatę reprograficzną do tych urządzeń.

OZZ forsują maksymalnie rozszerzającą wykładnię ustawowego dopełnienia katalogu urządzeń objętych opłatą reprograficzną poprzez sformułowanie „i podobnych” tak, aby obejmować kolejne kategorie produktów. Tej interpretacji należy jednak przeciwstawić argument, że **ustawa mówi o kopiowaniu, a w nowoczesnych urządzeniach jest ono zastępowane przez technologię strumieniowania (*streamingu*)** i coraz częściej właśnie tą drogą odbiorcy uzyskują dostęp do utworów w rozumieniu prawa autorskiego. Jeśli więc ustawa nie reguluje kwestii *streamingu*, nie ma podstaw do naliczania opłat reprograficznych.

Dyskusja na temat objęcia opłatą reprograficzną szerszej grupy urządzeń i nośników jest w oczywistym zainteresowaniu przemysłu elektronicznego (głośna akcja „Nie płacę za pałace”), ale także konsumentów, ponieważ powoduje zwiększenie ceny końcowej sprzętu elektronicznego oraz nośników danych. Pojawiają się także postulaty jej całkowitego wyeliminowania. Aczkolwiek trzeba pamiętać, że **prawo unijne przewiduje obowiązek godziwego wynagrodzenia twórców (bez wskazania konkretnej formy) z tytułu niekontrolowanego kopiowania ich utworów**. Tym samym, jeśli opłata miałaby być zniesiona, musi zostać zastąpiona innym mechanizmem, realizującym cele dyrektywy (2001/29/WE).

Rekomendacje

Nakreślone wyżej dysfunkcje polskiego systemu zbiorowego zarządzania prawami autorskimi wymagają wdrożenia kompleksowych reform. Z jednej strony nie mogą one zanegować tych aspektów działalności, które są opłacalne ze społecznego punktu widzenia oraz których poszanowanie jest niezbędne w ramach państwa prawa. Mowa tu przede wszystkim o istotnym obniżaniu kosztów transakcyjnych oraz trosce o poszanowanie własności intelektualnej. Z drugiej zaś konieczne jest zaproponowanie alternatywnych rozwiązań prawnych i organizacyjnych, które przyczynią się do uzdrowienia przesiąkniętego patologiami systemu.

Autorzy niniejszego raportu przedstawiają więc następujące rekomendacje:

1. **Precyzyjne rozdzielanie dwóch ról OZZ** – będących jednocześnie stowarzyszeniami reprezentującymi zrzeszone w nich podmioty oraz organizacjami, które cieszą się przywilejami ustawowymi, takimi jak możliwość występowania w imieniu podmiotów niezrzeszonych czy pobór opłaty reprograficznej. **Rozdzielenie to musi być daleko idące – w szczególności w obszarze finansowym.** Sprowadzać się to powinno do precyzyjnego określenia zasad transferowania środków pozyskanych na bazie ustawowych przywilejów na cele niezwiązane stricte z pobieraniem i redystrybucją tantiem oraz opłat reprograficznych. Reguły te muszą określać: tryb, cele oraz maksymalną wysokość przenoszonych środków w ramach limitu, o którym mowa w rekomendacji 3. W zakresie środków pozyskanych w oparciu o przywileje ustawowe konieczny jest także silniejszy nadzór nad ich wykorzystywaniem. Wymaga to zmian w obszarze sprawozdawczości OZZ. Dzisiejsze standardy przynoszą bowiem jedynie pozorną dokładność w tym zakresie. Niewątpliwie brakuje tu jednak jednolitości i przejrzystości, co w praktyce uniemożliwia dokonywanie m.in. społecznej kontroli.
2. Wprowadzenie krótkich terminów przekazywania podmiotom uprawnionym tantiem pobieranych przez OZZ. Jest to konieczne dla wyeliminowania powszechnie krytykowanej praktyki polegającej na zbyt wolnym dokonywaniu opłat, dzięki czemu OZZ mogą pobierać korzyści z kapitału (odsetki) dłużej niż jest to celowe z punktu widzenia uprawnionych. Po przekroczeniu zaproponowanego wyżej terminu środki powinny trafić na Fundusz Promocji Twórczości lub inny, którego dysponentem będzie Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/26/UE, która ma być w Polsce (z opóźnieniem) implementowana, rozstrzyga, że środki co do zasady powinny być wypłacane w terminie **9 miesięcy od zakończenia roku obrotowego** na rzecz uprawnionych. Wskazuje również, iż po 3 latach od końca roku obrotowego środki niewypłacone

mogą zostać potraktowane jako niepodlegające podziałowi. Jednocześnie dyrektywa pozwala państwu członkowskim na regulację mogącą ograniczyć lub określić dozwolone sposoby wykorzystania niepodlegających podziałowi kwot, o których co do zasady powinny decydować walne zgromadzenia członków OZZ.

3. Ustalenie procentowego limitu kosztów inkasa, które są potrącane z opłat licencyjnych. Praktyka poszczególnych OZZ jest w tym zakresie znacząco różna (koszt obsługi inkasa wynosi średnio ok. 19%). Konieczne jest wymuszanie efektywności funkcjonowania tych organizacji przez ustalenie owego limitu na niskim poziomie. Obecnie występują tu znaczne różnice między poszczególnymi podmiotami. Wydaje się, że OZZ powinny być zobowiązane do przekazywania nie mniej niż 90% pobieranych środków. Koszty ich działalności musiałyby więc zasadniczo mieścić się w 10% pobieranych kwot, powiększonych o odsetki z zgromadzonego kapitału (uzyskanymi w okresie dopuszczalnych kilkunastu miesięcy na ustalenie podmiotów uprawnionych). Jest to jedynie propozycja podziału. Dokładny procent powinien być ustalony w toku negocjacji przedstawicieli wszystkich zainteresowanych stron.
4. **Bardziej precyzyjne ustawowe określenie urządzeń i nośników, które mogą być obciążane opłatą reprograficzną.** Nowe regulacje powinny jasno wyłączać te kategorie urządzeń, dla których kopiowanie (będące innym procesem niż *streaming*) stanowi jedynie marginalną część zastosowań – np. telewizory czy smartfony. **Aczkolwiek w przypadku rozszerzenia i doprecyzowania instytucji dozwolonego użytku możliwe byłoby umiarkowane zwiększenie wysokości i zakresu przedmiotowej opłaty reprograficznej,** tudzież zastąpienie jej innym mechanizmem opłat rekompensujących straty z tytułu nieautoryzowanego kopiowania utworów.
5. Kontynuowanie działań podjętych przez MKiDN w czerwcu 2016 r., zmierzających do uporządkowania listy OZZ uprawnionych do pobierania opłat za wykorzystywanie konkretnych aspektów twórczości objętej prawem autorskim tak, aby nie dochodziło do sytuacji, w których – jak w latach ubiegłych – na rzecz artystów-wykonawców konieczne było opłacanie licencji w dwóch OZZ: zarówno w STO-ART, jak i w SAWP. Potrzebne są jednak dalej idące działania. Pożądany byłby mechanizm, w którym **przedsiębiorcy wykorzystujący w swojej działalności utwory w rozumieniu prawa autorskiego mogliby zawierać tylko jedną umowę licencyjną z wybraną OZZ, która później rozliczałaby się z pozostałymi.**
6. **Obniżenie obciążeń związanych z wykupywaniem licencji przez tych przedsiębiorców, dla których wykorzystywanie utworów ma charakter jedynie poboczny w prowadzonej działalności gospodarczej** – kawiarnie, salony fryzjerskie, sklepy, etc. Stawki za wykorzystywanie muzyki emitowanej w tle powinny być znacząco obniżone. Suma miesięcznych obciążeń na rzecz OZZ za odtwarzanie muzyki w salonie fryzjerskim czy małym sklepie nie powinna przekraczać kwoty rzędu kilkudziesięciu złotych. W przypadku, gdy w tle wykorzystywane jest radio, przedsię-

biorca nie powinien być zobowiązany do wykupywania żadnych dodatkowych licencji – artyści są bowiem wynagradzani z tantiem płaconych przez stacje radiowe.

7. **Wprowadzenie skutecznej ochrony przed niektórymi inspektorami OZZ, którzy próbują wymusić zawieranie umów licencyjnych, przekraczając zakres ustawowego umocowania OZZ** – np. za odtwarzanie muzyki na licencjach *Creative Commons*. Potrzebne jest stworzenie administrowanego przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego systemu informacji i wsparcia prawnego podmiotów, które mają wątpliwości dotyczące zakresu obowiązku wykupywania licencji. Stosowne sformułowania informacyjne powinny być także obligatoryjnie wprowadzane do wzorów umownych OZZ i ich materiałów informacyjnych. Przedsiębiorcy muszą być bowiem świadomi możliwości bezpłatnego wykorzystywania utworów udostępnianych na wolnych licencjach.
8. **Doprecyzowanie i rozszerzenie katalogu działań o charakterze niekomercyjnym, edukacyjnym czy też z innych względów istotnych społecznie, które są zwolnione z obowiązku uiszczania opłat** za wykorzystywanie utworów prawa autorskiego. Celem tych działań powinno być ograniczenie przestrzeni arbitralnych rozstrzygnięć OZZ, w stosunku do których inicjatyw zrezygnować z poboru opłat.
9. **Zwolnienie z obowiązku wykupywania licencji ZAiKS-u przez organizatorów koncertów, w czasie których występujący artyści wykonują w przeważającej części swój autorski materiał**. Konieczność uiszczania opłaty rzędu 10% honorarium, z czego tylko część, i to z opóźnieniem, trafi do członków występującego zespołu jest bowiem nieracjonalne i służy prawie wyłącznie interesowi OZZ.

Podsumowanie

Realizacja przedstawionych w niniejszym raporcie rekomendacji daje szansę na **zminimalizowanie skali patologii**, jaka dziś towarzyszy działalności OZZ. W nowej formule byłyby one **nakierowane w większym stopniu na realizację istotnych społecznie celów**. Nie da się ukryć, że *per saldo* pozycja OZZ zostałaby wtedy istotnie osłabiona (choć nie należy wykluczać jej wzmocnienia w kontekście opłaty reprograficznej, o ile będzie temu towarzyszyła instytucja rozszerzenia i doprecyzowania dozwolonego użytku prywatnego). Z punktu widzenia interesu społecznego **nie ma jednak żadnego powodu, aby utrzymywać olbrzymie przywileje OZZ i pozwalać im na akumulację majątku głównie kosztem interesów przedsiębiorców oraz środowisk twórczych**.

Podkreślenia wymaga fakt, że nie sposób bronić dzisiejszej autonomii OZZ w oparciu o zasady suwerenności stowarzyszeń. Kwestia zrzeszania pewnych środowisk stanowi bowiem z finansowego punktu widzenia jedynie marginalny zakres działalności. **Pojawiające się patologie i proponowane w tym raporcie antidota dotyczą natomiast prawie wyłącznie tego obszaru, który objęty jest ustawowymi przywilejami**. Przyznawanie takich specjalnych uprawnień powinno być wszak jednoznaczne z możliwością egzekwowania i kontroli powierzanej w ten sposób roli o charakterze publicznym.

Duża część raportu dotyczy kwestii inkasa. Jest to bowiem kwestia doniosła z punktu widzenia sytuacji bardzo wielu przedsiębiorców. Trzeba jednak pamiętać, że z punktu widzenia całej gospodarki w obliczu rosnącej popularności urządzeń elektronicznych – także tych, których funkcje trudno jednoznacznie zakwalifikować – **coraz istotniejsza jest kwestia opłaty reprograficznej**. Konieczne jest zmierzenie się nie tylko z kwestią coraz łatwiejszego kopiowania utworów objętych prawem autorskim, ale także uzyskiwania dostępu do nich poprzez technologię strumieniowania (*streamingu*). **W precyzyjnym wzmocnieniu roli OZZ w tym obszarze, w połączeniu z rozszerzeniem i dookreśleniem dozwolonego użytku osobistego, należy upatrywać swoistą rekompensatę daleko idącego osłabienia OZZ w obszarze inkasa**.

Takie zredefiniowanie roli omawianych organizacji jest konieczne, aby prawo autorskie w większym stopniu przystawało do dynamicznie zmieniającej się gospodarki będącej u progu czwartej rewolucji przemysłowej. W tym kontekście osadzone są wszystkie rekomendacje zaproponowane w niniejszym raporcie. **Pilna potrzeba zmian wynika z faktu, że zasadnicze mechanizmy obecnego systemu zbiorowego zarządzania prawami autorskimi powstały w zupełnie innej rzeczywistości społeczno-gospodarczej**, w której nie występowała większość problemów, jakie dziś mają charakter fundamentalny – są one związane głównie z cyfrową wymianą danych – a jednocześnie ówczesne realia nie sprzyjały narastaniu obserwowanych obecnie negatywnych zjawisk.

Proponowane w niniejszym raporcie rozwiązania można pogrupować w dwie kategorie. Pierwsza koncentruje się wokół **przeciwdziałania dysfunkcjom związanym z pobieraniem inkasa za eksploatację utworów chronionych prawem autorskim**. Druga to natomiast zbiór propozycji dotyczących **redefinicji opłaty reprograficznej w kontekście rewolucji technologicznej**, która zmienia całkowicie kwestię zakresu przedmiotowego owej opłaty oraz problematykę dozwolonego użytku osobistego. Ta dwutorowość oraz uwzględnienie szerokiego kontekstu społeczno-ekonomicznego pozwala pretendować przedstawionym propozycjom do miana **kompleksowych**.

ZAŁĄCZNIK NR 1. ZESTAWIENIE DANYCH ZE SPRAWOZDAŃ OZZ

	OZZ	Sprawozdanie finansowe			Sprawozdanie z działalności					
		Inwestycje krótkoterminowe	W tym: środki pieniężne w kasie i na rachunkach	Koszty administracyjne + koszty ogólne zarządu (jeśli wyodrębnione)	Liczba członków z pełnią praw wyborczych (rozdz. 1 pkt 10)	Liczba podmiotów, które powierzyły zarządzanie prawami (rozdz. 2 pkt 1, 4)	Inkaso w danym roku netto (rozdz. 3 pkt 11, 12, 13)	Wynagrodzenia wypłacone w danym roku (rozdz. 4 pkt 5, 6, 7, 8, 9)	Inkaso podzielone i niewypłacone łącznie (rozdz. 4 pkt 10, 12)	Inkaso niepodzielone i niewypłacone łącznie (rozdz. 4 pkt 11, 13)
1	KOIPOL	42 601 455,24	7 187 913,84	2 285 385,07	81	550	9 449 331,01	5 833 744,50	22 540 024,27	0,00
2	REPROPOL	5 869 924,21	5 869 924,21	888 653,25	235	79	2 454 161,74	2 592 808,42	1 121 033,02	4 829 898,22
3	SAiW Copyright Polska	10 184 274,08	10 184 274,08	1 184 467,38	61	0	9 586 438,11	9 324 257,25	4 741 571,32	5 281 243,15
4	SAWP	52 125 251,85	52 125 251,85	1 187 263,59	1538	4873	21 702 626,84	15 396 239,63	5 014 858,80	44 208 122,31
5	SFP+ZAIPA	187 367 926,93	49 359 599,93	14 204 767,87	1750	5569	136 976 373,00	160 863 685,00	57 583 786,00	76 933 405,00
6	STL	206 985,82	206 985,82	78 244,90	2065	284	270 392,88	101 421,64	137 813,12	31 586,64
7	STOART	189 972 299,00	189 972 298,90	17 501 867,19	7334	7834	47 012 374,77	28 476 392,92	179 808 336,74	0,00
8	ZAIKS	1 006 882 263,46	409 090 167,67	71 380 933,87	1605	13226	326 440 669,20	329 209 279,77	61 505 503,22	286 537 843,31
9	ZASP	29 796 587,55	6 297 480,03	8 184 849,24	1813	9807	16 460 868,53	17 286 133,53	16 057 022,60	19 078 059,33
10	ZPAF	0,00	9 950,84	83 823,73	1184	398	125 761,68	105 836,01	17 957,67	0,00
11	ZPAP	1 695 590,31	1 214 082,12	808 021,32	5737	1619	148 201,90	Nic nie zdążono wypłacić, problemy z działaniem komisji d/s repartycji	64 263,04	244 235,85
12	ZPAV	38 155 996,50	38 155 996,50	12 148,10	319	174	40 469 358,30	42 326 203,79	ZPAV wypłaca środki dopiero po ustaleniu uprawnionych i ich podzieleniu, stąd też rubryka obok obejmuje te wartości	39 953 676,95
Suma		1 535 061 967,40	763 376 445,76	109 615 576,27	21909	34606	594 635 689,43	594 229 868,93	332 535 147,20	458 020 011,43
Inkaso niewypłacone									790 555 158,63	

Centrum Analiz Klubu Jagiellońskiego

Misją Centrum Analiz Klubu Jagiellońskiego jest stworzenie programu na rzecz podmiotowości Polaków. Wierzymy, że skuteczne, sprawne i dobre państwo stworzyć mogą tylko obywatele, którzy dzięki zorganizowanej wspólnocie są w stanie osiągać swoje zbiorowe i indywidualne cele.

Nasza działalność angażuje jednak nie tylko czas, ale także środki finansowe, których rozmiar rośnie wprost proporcjonalnie do liczby inicjatyw, które podejmujemy. Jeśli podzielasz nasze cele i dostrzegasz, tak jak my, potrzebę budowy podmiotowości Polski i Polaków, zachęcamy Cię do wsparcia Centrum Analiz darowizną pieniężną, której wysokość możesz określić sam.

Klub Jagielloński

Nr konta: 47 1020 2892 0000 5102 0582 9454 (PKO BP S.A.)

Tytuł: Darowizna na cele statutowe: CA KJ

1% na rozwój Centrum Analiz Klubu Jagiellońskiego

nr KRS: 0000128315 Cel szczegółowy: CA KJ

Raport ekspertów Centrum Analiz Klubu Jagiellońskiego

Luty 2017

Redakcja merytoryczna: Bartłomiej Radziejewski

Redakcja językowa i korekta: Ilona Węgrzyn

Koordinacja: Ilona Węgrzyn

Skład: Rafał Siwik

Okładka: Piotr Promiński

Zapraszamy na naszą stronę internetową: www.cakj.pl